

POZNÁMKY K ČETBĚ DRUHÉ KNIHY VÝSTUPU NA HORU KARMEL
kapitola 7

2V 7

nadpis: **náročnost odpovídající logice následování Krista a očista rozumu**¹

K lepšímu porozumění textu této kapitoly je dobré si povšimnout její struktury:

7,2-4 výzva k bezpodmínečnému následování Krista

7,5-8 neschopnost/neochota k cestě

7,9-11 logika cesty Ježíše Krista

7,12-13 je málo

2V 7,1

nedivit se prázdnotě a obnažení, protože „úzká je tato cesta“ – avšak vede k životu

2V 7,2

Mt 7,14: těsná brána, úzká cesta vedoucí k životu, málokdo ji najde

„těsnější než si myslíme“ – tj. uvědomit si, že pro vstup na cestu či do logicky Kristova života třeba obnažit se ze smyslových a časných věcí, mít hledání Boha/Božího království na prvním místě, jinak příliš velká zátěž, která mi nedovoluje projít dál...

2V 7,3

„úzká cesta dokonalosti“ = cesta ducha/rozumu: nestačí jen vstoupit vyprázdněný od smyslového, ale také v oblasti ducha se „vyvlastnit a oprostit“ (zbavit, zanechat, pozbýt)
„málo je těch, kdo ji najdou“ = málokdo chce a umí vstoupit do obnažení a prázdnoty ducha
„vše ostatní“ = co není Bůh, naše vzpomínky, malé naděje a očekávání, obrazy Boha, emoční návyky, mentální schémata (představy o tom, co je dobře a co je dobré pro mě) je třeba odložit jako břemeno, které zatěžuje poutníka při výstupu na vysokou horu. tady se „hledá a získává jen Bůh“.

2V 7,4

Nestačí tedy nelpět na věcech a lidech, ale je tu také celá sféra lidského uvažování, představ atd. – nebát se tady podstoupit od tlaku toho, co si myslím, že je nutné, správné, potřebné, krásné... srov. Mk 8,34-35: „Chce-li kdo sledovat mou cestu, ať popírá sám sebe a vezme svůj kříž a následuje mě! Protože kdo by chtěl svou duši zachránit...“

2V 7,5

Dát

pochopit (*entender*),

uplatnit/cvičit se/uvést do praxe (*ejercitar*),

zakusit/vychutnat si (*gustar*)

- o to skutečně jde, co znamená, když Ježíš říká, že se máme zapírat („*negarnos a nosotros mismos*“)
- na rozdíl od toho, co si často myslíme, že to znamená ☺:

a) odejít do ústraní a napravit, co nějak nefunguje (*retiramiento y reformación*)

b) nějak se pokoušet o ctnostný život, modlit se a konat skutky umrtvování (které ale nejdou k duchovnímu obnažení a chudobě (*desnudez y pobreza*) = k odcizení = k duchovní ryzosti

¹ konkrétně rozvede ještě v dalších kapitolách, srov. např. 12,3-5 a 11,1.

(*enajenación o pureza espiritual*), protože je stále kladen důraz na duchovní útěchy a pocity (*consolaciones y sentimientos espirituales*)²

Takoví lidé mají celkem jasno, že majetek i konkrétní lidé, příp. požitkářství založené na hledání potěšení v materiálních věcech atd. jim neprospívá, ale nedochází jim nutnost zbavit se duchovního vlastnění.

Takže pak konkrétně: když nastává chvíle, že by mohlo dojít ke ztrátě „něhy“, „prožitku Boha“ atp. (*aniquilación de toda suavidad en Dios*), blíží se vyprahlost, nechut', trápení („holý duchovní kříž“, „obnažení Kristova ducha chudoby“), „utíkají před tím jako před smrtí“. V Bohu hledají jen potěšení a „*comunicaciones sabrosas*“, stávají se „duchovně mlsní a vybíraví“.

Kdo se nechá vést Kristovým duchem, v Bohu hledá spíše nepříjemnosti, utrpení, postrádání dober, vyprahlost a sklíčenost - než příjemné útěchu vlastnění dober a *dulces comunicaciones*, „rozplývání se ve štěstí z Božího sdílení“.

Prvé znamená následovat Krista, jeho cestu a popřít sebe samého, druhé znamená hledat v Bohu sebe, což není láska, nýbrž její protiklad. Mystik doporučuje nevyhledávat Boží obdarování, charismata, potěšení, radost atp. (vidění, zjevení, lasy, duchovní pocity, srov. 2V 10,4), ale klidně i bez toho všeho jít k Bohu: radši si pro Boha volit to nejméně příjemné = láska k Bohu.

Text této části sedmé kapitoly tedy v jiné podobě předkládá totéž, s čím jsme se setkali už ve 13. kapitole první knihy Výstupu, pozornost se tu více soustředí na vymezení rozdílu mezi hledáním sebe sama a láskou k Bohu.

2V 7,6

Toto spojení má být opravdu důkladné a intenzivní: „jako smrt“ a „zmaření“ (*aniquilación*) – toto zapírání se týká naší vůle (*estimación de la voluntad*).

Kdo chce vlastnit a hledat něco pro sebe, přijde o to, kdo se odváží ztratit něco pro Boha, získá i to, co ztratil. Jan připojuje odkaz na Mt 20,20-22: ne jako učedníci chtít místo po Ježíšově boku. I jim však Ježíš nabídl něco bezpečnějšího, svůj kalich.

2V 7,7

Kalich je představen jako znamení odumření vlastní přirozenosti (chápání, těšení, cítění).

Znamená opravdu se rozhodnout, že budu chtít a hledat a snášet ve všem námahu pro Boha – pak vše přináší „velkou úlevu a sladkost“. Tj. dokud se bráním, je to strašné, až se přestanu bránit přijmout i to, co je těžké a až se tomu přestanu vyhýbat, přijde úleva.

Můžu jít, aniž bych chtěl pořád vidět užitek, který z toho mám mít („hned z Boha, hned z jiné věci“).³

2V 7,8

Rozhodující tedy nejsou kvanta úvah, či metody či požitky z modlitby – pro začátečníky bude nějak důležité („nutné“) i toto⁴ - nýbrž „jediné je třeba“: „*una cosa sola es necesaria, que es saberse negar de veras... dándose al padecer por Cristo y aniquilarse en todo.*“ Když toto není, všechny ostatní naše úkony zbožnosti nejsou než „bloudění v nepodstatných věcech.“ Naše duchovní četby, velké kající skutky, posty, ten či onen typ modlitby, práce s lidmi na okraji společnosti – to vše je „bez užítka“ a k ničemu neprospěje a to i kdybychom se nakrásně ocitali ve stavu sdílení s Bohem. Jan od Kříže se tak vrací k připomínce jednoho ze základních nedorozumění o modlitbě: nejde o pěstování extatických stavů, duchovních prožitků.

² toto lpění na duchovních prožitcích může být ne zcela vědomé: není řečeno, že vždy jasně vidíme svoji motivaci k tomu či onomu úkonu ctnosti (sd)

³ srov. Eckhartovo přirovnání našeho vztahu k Bohu k zacházení s krávkou, od které požadujeme užitek...

⁴ musím si najít svoji cestu, něco reálně dělat a vyzkoušet si „chut' modlitby“

To, co nás tu má zajímat, je následování Krista, říci, že on je cesta, pravda a život znamená konkrétně žít v logice jeho života: nehledat sebe sama, nevybírat si podle toho, co mi přináší větší uspokojení, co mi jde samo, ale odvážit se zariskovat mnohem víc, odpoutat se od strachu, co by se mohlo stát, kdyby... Nebát se obtíží, počítat s nimi jako s přirozenou součástí cesty.

2V 7,9

Ježíš je cesta, cestou je umírání naší přirozenosti – co to znamená?

2V 7,10

Srov. Ježíšovo bytí na cestě: neměl kam složit hlavu ani během života, ani během umírání, neměl žádné právo, ani na „důstojné umírání“ ani na pohřeb

2V 7,11

Ježíšova smrt: *quedó aniquilado en el alma*, bez útěchy a podpory, *en intima sequedad*, v krajní vyprahllosti a žízni, proto zvolal... - zde smysl jeho opuštěnosti (*desamparo*)
Tak se uskutečnilo to nejdůležitější – zde a nikoliv v jeho zázracích a v tom všem dalším, co dělal. Tajemství Ježíše Krista spočívá v tom, že střed křesťanského tajemství jsou velikonoční události, odtud interpretujeme teologicky celý zbytek Ježíšova života.

Jan od Kříže poměrně živě líčí, jak navenek toto Ježíšovo umírání vypadalo:

naprosto ztratil u lidí vážnost a byl zahrnut posměšky
ztratil i svou přirozenou stránku – opravdu umírá
ztratil i své duchovní zakotvení – žádná ochrana a útěcha od Otce

„a tak zůstal zmařený a rozložený jakoby v nic“, *aniquilado y resuelto así como en nada*

Tak i my máme „být úplně rozloženi v v nic“, *quedar resueltos en nada*, to je vrchol pokory a zde se uskuteční duchovní sjednocení mezi duší a Bohem, „největší a nejvyšší stav, k němuž lze dospět“.

Jan tak dospívá k definici podstaty sjednocení s Bohem právě z tohoto christologického momentu: je omyl si myslet, že spočívá v nádherných duchovních pocitech a zkušenostech, najdeme ho naopak ve „*viva muerte de cruz, sensitiva y espiritual*“

je třeba si uvědomit prostředí a obvyklé pojetí modlitby, vůči němuž se Jan od Kříže vymezuje: do kláštera se chodí a modlíme se proto, abychom „zažívali Boha“. Ano i ne: totiž nabízí se zážitek, který velmi pravděpodobně zničí naše koncepty o Bohu, představy o tom, co je duchovní zkušenost, o co máme usilovat atp. To je velmi těžké přijmout. (sd)

2V 7,12

„jak málo znají Krista ti, kdo se považují za jeho přátele“.

Jsme často příliš zaskočení, když se objeví jiná než útěšná stránka následování Krista. Do té doby to jaksi „jde“, míváme dojem, že náš duchovní život funguje. Ovšem když „nefunguje“ jde o znamení výzvy k dalšímu kroku, naučit se přijmout i tu část Ježíšovy cesty, která je spojena s křížem, nemá vůbec smysl se jí pokoušet vyhnout.

Jan přitom doporučuje nestarat se o „druhé“, ve smyslu srovnávat se s lidmi, jejichž cesta může přímo protirečit našemu úsilí a jevit se nám jako překážka: nechat to na Bohu a jeho spravedlnosti, nestávat se místo něj soudci.

2V 7,13

Připomíná, že dál bude řeč k trochu pokročilejším, kteří mají zkušenost s modlitbou a tuší z vlastní zkušenosti, že to, o čem dosud byla řeč, odpovídá skutečnosti a chtěli by jít dál. Nyní tedy bude řeč o tom, jak se zaměřit/soustředit na Boha vírou a očistit se/osvobodit se od vnitřních protikladů a odporů.

2V 8

o tom, že nic, co poznávám rozumem a prostřednictvím stvořené nestačí, aby mě dovedlo až ke sjednocení s Bohem

2V 8,1

Budeme mluvit o tom, **proč nic než víra** tu nemůže pomoci a o **typu poznání, které nabízí víra**.

Také o tom, že co nabízí rozum v této fázi cesty, je spíš překážkou než pomůckou. Dodává ovšem „kdyby chtěl na tom někdo ulpět“ – Jan od Kříže nepodceňuje rozum, jde spíš o to, že na tomto místě pomoc nepřijde ze strany racionální reflexe duchovní zkušenosti. Další kapitoly se budou věnovat tomu, co konkrétně vlastně tu rozum vůbec nabízí, osmá kapitola zůstává spíše obecná.

2V 8,2

Bavíme se o prostředcích/pomůckách: co mi pomáhá dospět k cíli? jaký prostředek je tu přiměřený? Jan uvádí pro ilustraci dva příklady: chci-li dojít do města, vede tam konkrétní cesta; má-li se dřevo sjednotit s ohněm, musí teplo zpracovat látku dřeva... tak i chci-li dojít ke sjednocení s Bohem hledám přiměřenou cestu a prostředek

2V 8,3-4

Jsou touto cestou:

a) tvorové? – všichni jsou Boží stopou (více či méně), ale vposledku stále nekonečná vzdálenost jejich a Božího bytí

b) představivost jako cesta k Bohu

c) rozum a to co rozum vnímá a chápe o Bohu

- toto vše není tím nejlepším prostředkem ke sjednocení s Bohem, neboť rozum vnímá jen to, co mu nějak prostředkují vnější smysly a to by zde nestačilo. Rozum prostě není disponovaný a nemá kapacitu přijmout „jasný poznatek o Bohu“ (*noticia clara de Dio*). Kdyby k tomu došlo, umřeli bychom (srov. Mojžíš ad.), nebo prostě takové poznání nejsme schopni racionalitou přijmout.

2V 8,5

„Žádný poznatek ani nadpřirozený vjem“ tu nepomáhá dostatečně ke sjednocení s Bohem.

Všecko, co případně nabízí, zůstává „velmi nepodobné a neúměrné Bohu“ – proto Jan zdůrazňuje, že cesta ke spojení s Bohem vede **skrze nechápání a slepotu s temnotou**, spíš než skrz snahu o pochopení či otevření očí.

2V 8,6-7

Mystik se vrací k termínu **kontemplace**: skrze ni má rozum „nejvyšší poznatek o Bohu“.

„Mystická teologie“ souvisí se skrytostí, tj. tou Boží moudrostí, která je skrytá samotnému rozumu, který ji přijímá (tj. není vyloučen, přijímá tu poznání!).

Je řeč o „paprsku temnoty“ (Diviš Areopagita), „nikdo nezná její cestu, nemůže přemýšlet o jejích cestách“ (Baruch), jako netopýr a slunce, tak se má náš rozum k Božímu světlu (Aristoteles), ad.

2V 9

jedině víra je tu přiměřený prostředek a cesta k cíli

2V 9,1

Co tedy s rozumem? „Musí zůstat průzračně čistý a prázdný“ – nezaměstnávat se tím, co mu nabízí smysly a duch.

Zato víra nám Boha nabízí jako nekonečného a trojjediného a jako tmu pro náš rozum, protože je paradoxně pro všechny rozum přesahující světlo.

„Proto čím více víry má duše, tím více je sjednocena s Bohem.“

„Kdo se má spojit s Bohem, má věřit“

2V 9,2-3

Komentář k Žl 17,10-12: „temnotu umístil pod své nohy“, „temnota víry“, „za skryš zvolil si temnoty“

+ další vyjasnění téhož: viz dokončení staby Šalomounova chránu: Bůh sestoupil v temnotě a lidé nic neviděli. Mojžíš na hoře se setkává s Bohem zahaleným do temnoty, podobně Job – toto vše odkazuje na temnotu víry, „do níž je zahaleno božství“, když se sděluje duši.

Všimnout si ovšem, že i tady se připomíná, že tonto stav není cíl: Jan od Kříže odkazuje na Pavla, že temnota bude odstraněna, „až zanikne, co je částečné a přijde, co je dokonalé“ = „božské světlo nahradí temnotu víry“.

Jan připojuje další starozákonní obraz: Gedeonovo vojsko a jeho pochodně v nádobách: nádoby se rozbíjí na konci našeho života a objeví se „sláva a světlo božství“ v nich ukryté.

2V 9,4

musíme „v temnotách vzít do rukou Gedeonovy nádoby“

2V 9,5

Dál bude řeč o tom, jak nám konkrétní poznatky rozumu brání v cestě ke sjednocení.

2V10-11

klasifikace vjemů a poznání

schéma lidského poznávání, které se opírá o scholastiku

jak rozum poznává?

a) přirozenou – díky smyslům + díky vlastnímu uvažování

b) nadpřirozenou cestou:

I. poznatky, které zapojují naše tělesné vnímání: vnímané vnějšími smysly či vnímané vnitřními smysly (imaginací)

II. duchovní poznatky:

1. rozlišené a jednotlivé (*distintas y particulares*, vidění, zjevení, promlouvání, duchovní pocity)

2. **nejasné, temné, obecné** (*confusas, oscuras y general*)

- o toto usilujeme = „kontemplace, která se dává ve víře“
„do ní máme řívést duši, uvést ji na cestu k ní“

existují tedy i poznatky vnímané nadpřirozenou cestou, které poznáváme díky našim vnějším smyslům jako je zrak, sluch, čich, chuť, hmat... - „obvykle vznikají“ = nejde tedy o nic zvláštního

patří sem např.

setkání se svatými, anděly (dobrými i zlými), světlo, záře

slova – od postav, které vidíme, či ne

příjemné vůně neznámého původu

chuťový požitek nebo hmatem vnímatelný

2V 11,2

důležitější než to, že to může být, je jak s tím naložit:

„nunca jamás se han de asegurar en ellas ni las han de admitir, antes totalmente han de buir de ellas, sin querer examinar si son buenas o malas“

- nestarat se o ně, nezabydlovat se v nich, spíš před nikmi utíkat a neztrácet energii zkoumáním, jestli je to, co zakouším, dobré nebo špatné.
- Proč se jimi nevyplatí se zabývat: protože stejně neposkytnou nikdy tu jistotu, po které prahneme: „čím více jsou vnější a tělesné, tím méně je jisté, že jsou od Boha“
- kdyby naše smysly (co a jak cítím/vnímám) měly rozhodovat o duchovním životě, pak když se cítíme dobře, budeme mít dojem, že se náš duchovní život odvíjí dobrým směrem a budeme utíkat od nepohody – neznamená to, že těšit se z Božích darů je špatně, jen prostě v určitých fázích duchovní cesty nejsou dobrým měřítkem (srov. Jan: nechat se tu jimi vést znamená kráčet „jako osel“)

2V 11,3

Cenit si vidění, slyšení, zjevení, příjemných pocitů v modlitbě k ničemu nevede – je jedno, zda je máme či ne.

Jan od Kříže tu své naléhání stupňuje až k tomu, že je lépe toto vše připsat ďáblu než Bohu (přístup Terezie se zdá být jiný: berte tyhle dary beze strachu, nelpěte na nich, ale zároveň děkujte Bohu a těšte se z nich...)

2V 11,4

Důvody, proč nám spíše škodí než pomáhá takový druh poznávání:

čím „pevnější obrysy“ našich zjevení a vizí, tím méně prospěšné

- ano, můžeme z nich nabýt duchovní užitek, ale ten je velice malý oproti užitku, který nabízí věci niternější a duchovněji (zatímco nám se zdá, že šlo o cosi mimořádně důležitého, nad co sotva najdeme něco lepšího!)
- svádí nás k marnivosti a domýšlivosti,
- jsou velmi přitažlivé a navenek působivé, takže se za něčím takovým velmi snadno pouštíme
- přitom „opouštíme víru“, protože tady se nám zdá, že konečně máme světlo (tj. je to příliš přitažlivé a nám se nechce jít odtud dál)

2V 11,5

další riziko: vliv na sebeporozumění: připadáme si duchovně pokročilí a vyspělí, propadáme pocitu sebeuspokojení („konečně jsem něčeho dosáhl“)

- nebát se, že urazím Boha, když od sebe podobné věci odháním⁵ a nechci je: to dobré, co mi mají dát, stejně dostanu, Bůh se neurazí
- tj. netoužit po něčem takovém, neusilovat o to, nepěstovat si zájem o tento typ poznání

2V 11,6

uvědomit si, že to dává Bůh „nadpořirozeně“ = bez našeho přičinění a schopnosti

- a to ihned: ihned nám to prospívá, když slyšíme Boží slovo, vidíme světlo, Ježíše, světce... - v té chvíli není žádný prostor, abych si vybral, zda to chci či nechci vnímat, tj. jestli chce či nechci je tu celkem jedno, víze tu působí. Co působí? když jde o cosi od Boha: „pohnout duši k milování“, když od zlého: chaos, vyprahlost, marnivost, domýšlivost (ty lze zastavit u prvního impulsu, jestli budeme chtít, i neklid tu nemusí mít

⁵ zřejmě obvyklá námitka Janových penitentů...

dlouhé trvání, pokud my sami nepřispějeme k tomu, aby trval a to vlastním strachem a „neopatrností“

2V 11,7

co se stane, když tyto vjemy budu podporovat (šestero *inconvenientes*):

- slábné má víra – protože moje pozornost se soustředí na ony zajímavé tělesné prožitky světla atd.
- brání našemu nitru v „cestě k neviditelnému“ a smysly nepostižitelnému, srov. vzkříšený Kristus vzdaluje Magdalenu a říká učedníkům, že odejde, aby přišel Duch sv.
- ztrácíme duchovní obnaženost – chceme si tyto prožitky ponechat, přivlastnit napořád
- ztrácíme duchovní užitek a zaměřujeme se na to, co je méně důležité, přitom málo duchovně prospíváme
- stáváme se zranitelní vůči klamu: nejsou totiž jen pozitivní zkušenosti Boha

2V 11,8

proto je důležité „zavřít před nimi oči“ – nakonec bychom se zapletli do směsi vidění, kde bychom už vůbec neměli jistotu, co je od Boha a co od zlého

2V 11,9

Když se bráníme ulpění na tomto typu duchovních prožitků, neznamena to, že o ně automaticky přijdeme („Pána neustane v těchto milostech a bude nás vést dál ke sjednocení a celkové duchovní proměně“). Doporučuje se rozumět tomu tak, že Bůh nejdříve dává věci „vnější, nízké, smyslové“, aby nás ale postupně vedl k „vydatnějšímu pokrmu“

Jan zmiňuje 7 stupňů lásky (*siete grados de amor*)

2V 11,10

...které třeba „dobývat“ na „sedmihlavé šelmě“ ze Zj 12,3: obraz neustálého boje
Nechat stranou smyslové vjemy znamená pro Jana totéž, co srazit první a druhou hlavu šelmy. Třetí hlavou šelmy jsou vnitřní smyslové prožitky atd.

2V 11,11

první příbytek lásky = po popření časných rozkoší, druhý příbytek = „příbytek živé víry“

2V 11,12-13

Takto obsírně bylo pojednáno hlavně proto, abychom se opravdu nezabydli v těchto vjemech...